

Veberova Skladnja

Đimbrek, Petra

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:318061>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-05**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet u Osijeku

Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Engleski jezik i književnost i
Hrvatski jezik i književnost

Petra Đimbek

Veberova *Skladnja*

Završni rad

Mentorica: doc. dr. sc. Silvija Ćurak

Osijek, 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet u Osijeku
Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Sveučilišni prijediplomski dvopredmetni studij Engleski jezik i književnost i
Hrvatski jezik i književnost

Petra Đimbek
Veberova *Skladnja*
Završni rad

Znanstveno područje: humanističke znanosti, polje: filologija, grana: kroatistika

Mentorica: doc. dr. sc. Silvija Ćurak

Osijek, 2024.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskoga rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odužbe su preneseni.

Svojom vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku 2. rujna 2024

Petra Đimbek, 0065382748
Ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. UVOD	3
2. ADOLFO VEBER TKALČEVIĆ I <i>SKLADNJA</i>	4
2. 1. Adolfo Veber Tkalčević	4
2. 2. <i>Skladnja</i>	5
3. JOSIP SILIĆ, IVO PRANJKOVIĆ I <i>GRAMATIKA HRVATSKOGA JEZIKA</i>	8
3. 1. Josip Silić i Ivo Pranjković	8
3. 2. <i>Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta</i>	9
4. UPORABA PADEŽA U <i>SKLADNJI</i>	10
4. 1. <i>O nominativu</i>	11
4. 2. <i>O vokativu</i>	12
4. 3. <i>O akuzativu</i>	12
4. 4. <i>O dativu</i>	14
5. UPORABA PADEŽA U <i>GRAMATICI HRVATSKOGA JEZIKA</i>	16
5. 1. <i>Nominativ</i>	17
5. 2. <i>Vokativ (obraćanje)</i>	18
5. 3. <i>Akuzativ</i>	18
5. 4. <i>Dativ</i>	24
6. USPOREDBA UPORABE PADEŽA U <i>SKLADNJI</i> I <i>GRAMATICI HRVATSKOGA JEZIKA</i>	27
7. ZAKLJUČAK	30
8. LITERATURA	31

SAŽETAK

Tema je ovoga završnoga rada prikaz života Adolfa Vebera Tkalčevića te sadržaj *Skladnje ilirskoga jezika*¹. Također, u radu se navodi opis i uporaba padeža, i to nominativa, vokativa, akuzativa i dativa, u navedenoj gramatici iz 19. stoljeća te opis i uporaba istih padeža u suvremenoj *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i učilišta*² Josipa Silića i Ive Pranjkovića. Cilj rada prikazati je kako je uporaba padeža prikazana u obje gramatike te ih usporediti.

U uvodnim je poglavljima iscrpno prikazana literatura o Veberu Tkalčeviću i njegovoj *Skladnji*. Govori o nastanku, sadržaju, ali i Jagićevim kritikama o *Skladnji*.

Prikazana je i literatura o Siliću i Pranjkoviću, kao i o nastanku i sadržaju *Gramatike hrvatskoga jezika*.

Ključne riječi: *Skladnja*, *Gramatika hrvatskoga jezika*, padeži, nominativ, vokativ, akuzativ, dativ, usporedba

¹ Veber Tkalčević, Adolfo. *Skladnja ilirskoga jezika*, I. izdanje iz 1859. pretisak Instituta za hrvatski jezik i jedikoslovlje. 2005. Zagreb.

Nadalje se koristi skraćeni naziv *Skladnja*.

² Silić, Josip i Pranjković, Ivo. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, 2. izdanje. 2007. Školska knjiga. Zagreb.

Nadalje se koristi naziv *Gramatika hrvatskoga jezika* ili *Gramatika*.

1. UVOD

Rad govori o usporedbi opisa, značenja i uporabe padeža u Veberovoj *Skladnji* te u *Gramatici hrvatskoga jezika* Silića i Pranjkovića. Prikazan je način na koji se padeži opisuju i koriste uz odgovarajuće primjere iz obje gramatike te se na kraju takva uporaba i uspoređuje.

U uvodnom, prvome, se dijelu rada predstavlja biografija Vebera Tkalčevića te prostorno i vremensko određenje u kojemu je nastala njegova *Skladnja*, ali i kritike koje su joj upućene.

Prikazuje se i kratak pregled o Siliću i Pranjkoviću te njihove *Gramatike hrvatskoga jezika*. Nadalje se u radu govori o opisima, značenjima i uporabi padeža (nominativ, vokativ, akuzativ, dativ) u Veberovoj *Skladnji* kao i o nazivlju iz 19. stoljeća koje koristi s obzirom na to da je nazivlje u suvremenim gramatikama drugačije. Tablica s nazivljem služi i kako bi se olakšalo razumijevanje pojmova koji se spominju u *Skladnji*. Primjeri koji se u poglavljima navode mogu se pronaći u *Skladnji*. Poglavlja u kojima se govori o prijedlozima koja dolaze uz padeže, radi preglednosti, sadrže tablice u kojima se navode prijedlozi, njihova značenja te primjeri rečenice.

Sljedeće poglavlje opisuje uporabu istih padeža iz *Gramatike hrvatskoga jezika* te se ondje, također radi preglednosti, mogu pronaći tablice o značenjima prijedloga koji dolaze uz određene padeže o kojima rad govori. Primjeri su rečenica koji se pojavljuju u radu primjeri korišteni u *Gramatici hrvatskoga jezika*. Potom slijedi usporedba uporabe padeža u Vebera i Silića i Pranjkovića, a na kraju samoga rada iznesen je zaključak.

2. ADOLFO VEBER TKALČEVIĆ I SKLADNJA

2. 1. Adolfo Veber Tkalčević

Pranjković u djelu *Adolfo Veber Tkalčević* navodi kako je Tkalčević „jedan od najsvestranijih znanstvenih, kulturnih i javnih djelatnika“ (1993: 7) devetnaestoga stoljeća. Opisuje ga kao plodnoga jezikoslovca, putopisca, pripovjedača, kritičara, polemičara, aktivnog političara, pjesnika i mnogim drugim nazivima. Andrić nadodaje kako je Veber „morao i u svom privatnom životu biti čovjek vanredno akuratan i korektan“ (2001: 438), a Jonke da je bio „izrazit karakter i rodoljub“ (1964: 259).

Ovaj „jedan od posljednjih iliraca osamdesetih godina 19. stoljeća“ (Jonke, 1964: 258) rođen je u Bakru, 15. svibnja 1825. godine. U Bakru završava pučku školu, nakon čega odlazi u Rijeku gdje pohađa latinsko-talijansku gimnaziju, a potom se upisuje u zagrebačko sjemenište. U Peštu odlazi na bogosloviju. Da je Tkalčević bio poznavatelj mnogih jezika pokazuje nam broj jezika koje je govorio: češki, francuski, mađarski, njemački i poljski. Nakon studija u Pešti, zareduje se te postaje pisarem u pisarnici zagrebačkoga biskupa. Tijekom 1848. godine zalaže se za reforme u Crkvi te u novinama, pod nazivom *Horvatsko-slavonsko-dalmatinske* novine, objavljuje dva članka: „Robstvo duhovnikah“ i „Odgovor na dvanaest laži opovrgnutih“. 1851. godine, u Beču, polagao je „učiteljski ispit iz slavistike te latinske filologije i povijesti Grka i Rimljana“ (Pranjković, 1993: 14). Uz studij, sastavio je prvu čitanku hrvatskoga jezika: „Čitanka hrvatska za male gimnazije“. Po povratku iz Beča, Veber je postavljen kao učitelj zagrebačke gimnazije. Te se, 1852., godine uvodi nastava hrvatskoga jezika te se tada Veber aktivira i kao pisac školskih knjiga. Objavljuje deset školskih knjiga, a četiri od njih su gramatike. No, Veber ubrzo postaje zagovornikom hrvatskoga jezika, pogotovo kada se 1854. javlja žestoki val germanizacije zbog kojega se ukida hrvatski jezik u gimnazijama. Tada Veber može predavati samo latinski jezik. Veber je poznat i po svojoj političkoj aktivnosti jer postaje zastupnikom u hrvatskom Saboru kao narodnjak te zagovara samostalnost u odnosu na Ugarsku, odnosno protivnik je hrvatsko-ugarske nagodbe. Kada je nagodba potpisana, 1868., prestaje se baviti politikom.

Poznat je po tome što je sudjelovao u borbama za „prava hrvatskoga jezika, za osnivanje i organiziranje kulturnih i naučnih institucija“ (Jonke, 1964: 258), a zajedno s Antunom Mažuranićem unaprijedio je hrvatsku jezičnu teoriju i nastavu. Jonke također navodi kako je u svom jezikoslovnome radu „osnovno gledanje na jezik i pravopis baštiniio iz ilirskih vremena, dotjerivao ga je s vremenom i usavršavao u skladu s ograničenim razvojem hrvatske književnosti“

(1964: 260). U jezikoslovnome je radu poznat po tome što je napisao četiri školske gramatike. Gramatike koje su objavljene u Beču su: „Latinska slovnica za male gimnazije“ (1853.), „Skladnja ilirskoga jezika za srednja učilišta“ (1859.), „Slovnica hrvatska za 4. razred pučke učione“ (1860.), a „Slovnica hrvatska za srednja učilišta“ (1871.) objavljena je u Zagrebu.

Osim što se bavi jezikoslovnim radom, piše i programatske spise koje „Ljudevit Jonke dijeli na četiri skupine: programatske spise, polemičke priloge, znanstvene rasprave te ocjene i prikaze“ (Pranjkočić, 1993: 26). Piše „Korist i način predavanja latinskih klasika“ objavljene 1852. godine u kojima ističe kako je dugotrajno učenje latinskoga iskvarilo hrvatski jezik, raspravu „Ustroj ilirskoga jezika“ koja izlazi u „Nevenu“ 1856. godine u kojoj se iznosi oporba ponjemčivanju u zagrebačkoj gimnaziji. Piše i „Pabirci po slovnici hrvatskoj“ i „Brus jezika ili zagrebačka škola“ u kojima se zalaže za načela zagrebačke filološke škole.

Bavio se i polemikama, znanstvenim raspravama, ocjenama i prikazima u kojima ocjenjuje i prikazuje jezikoslovne publikacije, na primjer, ocjenjuje četiri gramatike – Babukićevu, Mažuranićevu, Budmanijevu i Vitanovićevu te tri rječnika – Šulekov, Jurašićev, Daničićev.

Kako je bio strastven putnik, drži ga se i za „najplodnijeg hrvatskoga putopisca“ (Pranjkočić, 1993: 66) devetnaestoga stoljeća. Zasebno je objavljivao „Put na Plitvice“ (1860.), „Listovi u Italiji“ (1861.) te „Put u Carigrad“ (1886.). Isto tako, piše i putopisne sastave, a neki od njih su „Bakar“ (1875.) i „Varaždinske toplice“ (1876.), a kao nedovršen ostavlja „Put u Dalmaciju“.

Uz putopise, piše i pripovijesti: „Zagrebkinja“ (1855.), „Nadala Bakarka“ (1870.), „Božićno zvonce“ (1886.) i ostale. Uz nedovršen putopis, ostavlja i nedovršenu novelu „Početak bezimene novele“.

Veber je „živio u nadi da će Slovenci napustiti svoj književni jezik radi jezičnoga jedinstva s Hrvatima i Srbima“ (Jonke, 1964: 258) te s takvom nadom umire 6. kolovoza 1889. Andrić navodi kako prave kritičke ocjene svojih radova nije ni dočekao, a kako ga mlađe generacije nisu mogle shvatiti, postaje im „tuđ, nemio, separatist, mađaron, Jozipovich“ (Jonke, 1964: 258). Stoga, nije ni čudno kako je njegova smrt prošla gotovo nezapaženo jer „u Vijencu je (...) povodom njegove smrti objavljena tek bilješka u kojoj se kao jedna od najvećih vrlina Adolfa Vebera Tkalečevića ističe – čitak rukopis!“ (Pranjkočić, 1993: 16)

2. 2. Skladnja

„O Veberovoj se Skladnji ilirskoga jezika obično govori kao o prvoj našoj sintaksi, međutim, riječ je tek o prvoj sintaksi objavljenoj u zasebnoj knjizi jer je sintaksa bilo i prije Veberove, a vremenski joj je najbliže Stavkoslovje, sintaksa iz Babukićeve Ilirske slovnice” (Ham, 2006: 89). Veber je svoju *Skladnju* napisao 1859. godine, a danas možemo koristiti pretisak ovoga rada koji je 2005. godine objavio Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Veber je sintaksu podijelio na tri dijela / *odsèka* pod nazivima „Skladnja slaganja“, „Skladnja dèlovanja“ i „Skladnja poredanja“ te se na kraju nalazi i „Dodatak“. U kratkome uvodu autor objašnjava značenje riječi skladnja te ukratko govori o čemu je u knjizi riječ. Ivana Oraić u svojem radu „Skladnja Adolfa Vebera Tkalčevića“ objavljenom 2005. godine, iznosi detaljan opis Veberove *Skladnje*.

U prvome dijelu knjige, „Skladnji slaganja“ Veber obuhvaća obradbu rečenice, odnosno izreke. Rečenice dijeli na „proste, razširene, jednostavne, stegnute, sastavljene, mnogostručno sastavljene i pokratjene, s time da se opširnije bavi prostim i razširenim te jednostavnim i stegnutim rečenicama“ (Oraić, 2005: 547). U ovome su dijelu obrađeni, kao glavni dijelovi rečenice, subjekt i predikat te njihove dopune, a na kraju prvoga dijela navode se pravila o slaganju pojedinih članova unutar rečenice „predikata sa subjektom, predikata s više subjekata, slaganje epiteta, atributa i apozicije te slaganje odnosnih i pokaznih zamjenica (dopunjujućega zaimena odnosnoga i pokaznoga)“ (Oraić, 2005: 547). Također, Veber određuje i definira pojmove rečenice, skladnje, subjekta i predikata te govori i o sročnosti subjekta i predikata i pridjevnoj sročnosti, no Oraić primjećuje kako su definicije semantičke, a ne gramatičke i jednostavne te su potkrijepljene primjerima.

Drugi je dio, „Skladnja dèlovanja“ opisana u poglavlju „Uporaba padeža u *Skladnji*“ ovoga rada, no drugi dio govori o sintaksi i semantici padeža o čemu će ponajviše biti riječi u ovome radu. Također, govori se o uporabi promjenjivih vrsta riječi, o složenim rečenicama, o glagolima, kategorijama načina, veznicima kao i o izrekama i mnogostrukim rečenicama. Dakle, mogli bismo zaključiti kako se drugi dio *Skladnje* bavi sintaksom vrsta i oblika riječi.

Treći dio, „Skladnja poredanja“ čitatelja uvodi u rješavanje problematike reda riječi u rečenici. Veber navodi dva načela po kojima se riječi slažu u rečenici: „naravni i umetni“ (Oraić, 2005: 549). Oraić dalje uočava razliku s današnjim gramatikama kada je riječ o jednom segmentu obvezatnoga reda riječi gdje Veber navodi primjer „Ja ću se ga naprositi“, „dok bi obvezatan red zamjeničkih zanaglasnica u današnjim gramatikama bio sljedeći: genitiv, akuzativ“ (2005: 549).

U rad je uvršteno i područje iz pravopisa u kojemu Veber obrađuje značenje i uporabu „četiriju glavnih razgodaka“ (2005: 165), a to su točka (piknja), zarez (čekrnja), piknjo-čekrnja i dvije piknje. U radu se može pronaći i još jedno pravopisno poglavlje koje govori o problematici pisanja tuđih vlastitih imena, a ta se problematika veže uz dva strana jezika – grčki i latinski.

Na samome kraju, u poglavlju o stihotvorstvu, spominje se i teorija književnosti, odnosno poetika u kojemu navodi definicije stihotvorstva, stiha, osnovnih ritmičkih pojmova poput časa, stope, ritma, teze itd. te vrste versifikacijskih sustava, stihova i kitica. Također, na kraju Veber objašnjava kome je rad namijenjen te nabroja pisce čija su mu djela poslužila kao izvor primjera „I., M. i A. Mažuranić, Tèrnski, Vraz, Kurelac, Šulek,...“ (Oraić, 2005: 549).

Vatroslav Jagić s „Primjedbama k našoj sintaksi s gledišta sravnjujuće gramatike“ iznosi kritiku Veberove *Skladnje*. Jagić iznosi mišljenje da neke važne stvari u *Skladnji* nisu dobro objašnjene. Najveća kritika Jagića odnosi se na padeže i padežne nastavke te navodi kako Veber nema temelja i načela za tumačenje padeža. Na primjer, Jagić ističe kako je u *Skladnji* vokativ u nekim slučajevima zamijenio i preuzeo funkciju nominativa (1982: 7-11). Nadalje, Jagić kritizira potrebu Vebera da se gramatičke pojave pokušavaju protumačiti logičkim sustavom, primjerice razlika između atributa i epiteta. Smatra kako gramatičke pojave ne možemo objašnjavati logički. Jagić se slaže s uzimanjem akuzativa za padež objekta, a za lokativ drži do toga kako mu Veber nije pridodao na važnosti ne ističući njegovu vrijednost. Isto tako, kritizira broj načina jer se u „*Slovnici za četvrte razrede* nabrajaju samo pet načina: „pokazni, moćni, pogodbeni, željni i zapovjedni“ (Jagić, 1982: 14-17), a u *Skladnji* samo indikativ, odnosni, optativ i imperativ. Veberu se zamjera i što izraze *ljetos*, *zimus* i *jesenas* smatra instrumentalima, dok Jagić takve izraze smatra „akuzativima vremena“ (Katičić, 1986: 111)

No, usprkos brojnim kritikama, sintaksi pridaje zasluge i priznanje jer je ipak to prva knjiga takve vrste te zanemaruje pogreške koje su u njoj vidljive (Jagić, 1982: 19).

Rogač (2011: 26) u svome radu navodi neke nazive, odnosno termine koje Veber koristi u *Skladnji*. U tablici će se, radi preglednosti, prikazati osnovni termini koje Veber koristi te će svakome terminu biti pridružen termin koji koristimo u suvremenome jeziku. Svrha je tablice prikazati različitost u nazivlju.

Tablica 1. Prikaz termina u Veberovoj *Skladnji* i odgovarajući suvremeni nazivi

Veber	Suvremeno nazivlje

slovnica	gramatika
izreka	rečenica
samostavnik	imenica
pridavnik	pridjev
zaima	zamjenica
prislov	prilog
glagolj	glagol
spol	rod
jednbroj / višebroj	jednina / množina
piknja	točka
slovka	slog
prepozicional	lokativ

3. JOSIP SILIĆ, IVO PRANJKOVIĆ I *GRAMATIKA HRVATSKOGA JEZIKA*

3. 1. Josip Silić i Ivo Pranjković

Josip Silić hrvatski je jezikoslovac. Rođen je u mjestu Milaši kraj Rijeke, 4. siječnja 1934. godine. Poznato nam je da je na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, 1961. godine, završio studij jugoslovenskih jezika i književnosti i ruskoga jezika i književnosti. Većinom je predavao hrvatski jezik i teoriju jezika, ali i na „mnogim domaćim i inozemnim sveučilištima na dodiplomskim i poslijediplomskim studijima, kojih je često bio utemeljitelj“ (Hrvatska enciklopedija, 2013-2024). Silić je autor i suautor mnogih srednjoškolskih udžbenika hrvatskoga jezika, a bavio se i pravopisima hrvatskoga jezika. Bibliografija Josipa Silića navodi mnoga djela, a neka od njih su „Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika“ (1986.) objavljen u suradnji s Vladimirom Anićem, „Hrvatski računalni pravopis“, „Gramatički tezaurus hrvatskog jezika“ (1996.) koji su pomagala za elektroničku pismenost, a objavljuje ih u suradnji s Brankom Ranilovićem te Slavenom Batnožićem. Nama najpoznatija svakako je „Gramatika hrvatskoga jezika“ koju piše u suradnji s Ivom Pranjkovićem. Profesor Josip Silić umire u Zagrebu, 28. veljače 2019. godine.

Ivo Pranjković hrvatski je jezikoslovac. Rođen je u Kotor Varošu u Bosni i Hercegovini, 17. kolovoza 1947. godine. Na zagrebačkome Filozofskome fakultetu, 1973. godine, diplomirao je jugoslavenske jezike i književnost, kao i komparativnu književnost. Od 1974. godine radi na

Odsjeku za kroatistiku na istome fakultetu. Objavio je „više od 200 radova i više od deset knjiga“ (Hrvatska enciklopedija, 2013-2024). Neki od njih su: „Koordinacija u hrvatskom književnom jeziku“ (1984.), „Hrvatska skladnja“ (1993.), „Adolfo Veber Tkalčević“ (1993.) koja se spominje i koristi u ovome radu, potom „Sintaksa hrvatskoga jezika, udžbenik za gimnazije“ (1995.) i mnoge druge. Osim što se bavi sintaksom. Bavi se i poviješću hrvatskoga jezika te poviješću jezikoslovlja. Također, uređuje i priređuje mnoge publikacije. Kroničar je i polemičar.

3. 2. Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta

„Potkraj 2005. godine u izdanju Školske knjige iz Zagreba objavljena (je) *Gramatika hrvatskoga jezika*“ (Matešić, 2006: 141). Autori su ove *Gramatike* Josip Silić i Ivo Pranjković. *Gramatika* je namijenjena gimnazijskim programima i visokim učilištima.

Hudeček (2006) objavljuje rad u kojemu iznosi opis i sadržaj *Gramatike*. Navodi kako „gramatika uključuje četiri osnovne cjeline. To su: Fonologija, Morfologija, Sintaksa i Funkcionalni stilovi hrvatskoga standardnog jezika“ (2006: 379). Nadalje, spominje kako je prvi dio *Gramatike* posvećen glasovima i njegovim funkcionalnim svojstvima te njihovim artikulacijskim, odnosno fonetskim, i akustičkim svojstvima. Hudeček ističe i različitost Silićeve i Pranjkovićeve *Gramatike* u odnosu na ostale naše gramatike. Obično se u početnim redovima poglavlja o morfologiji obrađuju imenice i ostale imenske riječi, no u *Gramatici hrvatskoga jezika* „u morfologiji se na prvome mjestu obrađuju glagoli“ (2006: 379). Nakon poglavlja o fonologiji i morfologiji, obrađuje poglavlje o sintaksi koje je podijeljeno u nekoliko cjelina. Takve su cjeline: riječi kao sintaktičke jedinice (sintaksa riječi i sintaksa oblika), rečenica i iskaz³, ustrojstvo teksta te redosljed sintaktičkih jedinica. Posljednji je dio *Gramatike* posvećen funkcionalnim stilovima. Hudeček u ovdje nailazi na različitost. Primjećuje kako se „funkcionalni stilovi navode redosljedom koji se razlikuje od uobičajenoga“ (Hudeček, 2006: 380). Redosljed kojim se javljaju je: znanstveni stil, administrativno-poslovni stil, potom novinarsko-publicistički stil, književnoumjetnički stil i naposljetku razgovorni stil.

³ U ovome poglavlju, navodi Hudeček, kako poglavlje o rečenici i iskazu „uvodi i novu podjelu složenih rečenica, u kojoj među nezavisnosloženim rečenicama nema isključivih i zaključivih rečenica, nego su nezavisnosložene rečenice samo sastavne, rastavne i suprotne, a zavisnosložene se rečenice razređuju po modelu koji bitno odudara od modela prihvaćenih u hrvatskim gramatikama“ (2006: 379)

Također, nije neprimjetno i da *Gramatika* uvodi brojne nove nazive, a neki od njih su i „sintagmem, tagmem, foričnost, usporedbe (poredbene) rečenice, uvjetne (pogodbene) rečenice, osnovna surečenica, poslijelog...“ (Hudeček, 2006: 380).

4. UPORABA PADEŽA U SKLADNJI

O uporabi padeža Veber govori u drugome dijelu, *odsěku* svoje gramatike. Drugi je dio *Skladnje* nazvan *Skladnja dēlovanja*. Kako Pranjković navodi u *Filološkim vjekopisima*, „*Skladnja dēlovanja* glavni je, središnji i najveći dio *Skladnje*“ (2006: 102), a to se može vidjeti i prema broju stranica koje obuhvaća. Drugi *odsěk* započinje na 16. stranici *Skladnje*, a završava na 147. Obuhvaća ono što bi se u sintaksama nazvalo „sintaksom oblika i sintaksom vrsta riječi, tj. u njoj je riječ o porabi i značenjima padeža, besprijedložnih i prijedložnih...“ (Pranjković, 2006: 102).

Osim o uporabi i značenjima padeža, što je i glavna tema ovoga rada, Veber u drugom *odsěku* svoje gramatike šturo govori i o uporabi pridjeva (*pridavnika*), brojeva (*brojnika*) i zamjenica (*zaimena*). Također, opširnije govori o glagolima i njihovim značenjima i gramatičkim svojstvima, a pri tome se fokusira na svršene i nesvršene glagole, vremenima i načinima, aktivu i pasivu te na infinitiv. Nakon glagola opširno govori i o veznicima koje dijeli na *uzporedne* (konjunktori) i *podredne* (subjunktori). Pri tome se *uzporedni* dijele na „*spojne* (sastavne), *razstavne*, *protivne* (suprotne), *uzročne* (*bo, jer, što, jer da*), *zaključne* (*te, pa dakle, zato, s toga*) i *mjesne* (*gdje, pa ovdje, odakle, kamo...*)“ (2005: 124), a *podredni* se dijele na vremenske, pogodbene, uzročne (*kad, budući da, što*), dopusne, namjerne, posljedične, prisposodobne (poredbene: *kano, poput, nego, nego što, kano da*) i upitne (*li, da li, ne li, zar*). Pranjković ističe kako je Veberovo razlikovanje tih dviju vrsta veznika problematično te navodi kako se valja „upitati po čemu bi mjesni veznici pripadali veznicima nezavisnosloženih, a vremenski veznicima zavisnosloženih rečenica ili po čemu bi uzročni veznici *jer* i *jer da* pripadali nezavisnosloženima“ (2006: 102). Na samome kraju drugoga *odsěka* govori se o *pokratjenim* rečenicama i o rečenicama s participima, odnosno o rečenicama s glagolskim prilogom sadašnjim i s glagolskim prilogom prošlim te se spominje i višestruko složena rečenica, odnosno kako Veber navodi, *mногоstručna izreka*.

Kako je tema ovoga rada uporaba padeža, valja prije svega navesti kako Veber definira i dijeli padeže. Veber u *Skladnji* padeže definira kao one koje „naznačuju razne odnošaje, u kojih jedna misao stoji prema drugoj“ (2005: 20). Kada je riječ o podjeli padeža, „padeži se dēle na

samostalne i ovisne“ (2005: 20). Pri tome su *samostalni* oni „na koje nedjeluje nikakova druga reč“ (2005: 20), a *ovisni* „su oni, koje zahteva ili ime, ili glagolj, ili čestica koja“ (Veber 2005: 20). Nadalje, *samostalni* su padeži nominativ i vokativ. Padeže koje Veber navodi u *Skladnji* su **nominativ, vokativ, akuzativ, dativ, genitiv, prepozicional i instrumental**.

U sljedećim se poglavljima opširnije govori samo o nekim padežima. Padeži koji će se opširnije predstaviti su prva četiri koja Veber spominje u svojoj *Skladnji*: **nominativ, vokativ, akuzativ i dativ**. Svi primjeri koji se navode u radu preuzeti su iz same gramatike⁴ te su podebljani u navodnicima, a onaj dio u rečenici koji nije označen kurzivom primjer je koji odgovara Veberovoj definiciji.

4. 1. O *nominativu*

Prije svega, za nominativ se navodi kako „gramatički subjekt svake izreke stoji u nominativu“ (Veber, 2005: 20) te kao primjer navodi rečenicu „**Tko neljubi svoga brata, onoga tudja biju vrata.**“ Uz tu definiciju i primjer stoji i napomena, odnosno *pazka* u kojoj se objašnjava *logički subjekt*. Za logički subjekt Veber piše kako taj subjekt označava osobu ili stvar „koja što djeluje, bila u kojem mu drago padežu“ (2005: 20) te navodi primjer „**Meni je plakati = Ja imam plakati**“. U tome primjeru *meni* je logički subjekt.

Nadalje, „ime kano predikat stoji u nominativu, ako je kopulom glagolj *biti* ili pasivni: *zove se, imenuje se* itd.“ (Veber, 2005: 20), a kao primjer navodi rečenicu „**Vesna je boginja proljetja.**“

U nominativu može biti i „ime, ako je i objekta predikatom, sa glagolji *zvati, imenovati* itd.“ (Veber, 2005: 21) pri čemu kao primjer navodi rečenicu „**Slušao sam, gdje seljaci janjeći opornjak zovu kraljica.**“

Također, u nominativu stoji i *samostavnik*, odnosno imenica „kojim se nadopunjuje nesavršeni smisao koga samostavnika, mjesto genitiva, osobito imena gradovah, gorah itd.“ (Veber, 2005: 21), a kao primjer se navodi rečenica „**Grad Zagreb leži na brežuljih i nešto na ravnici.**“

Naposljetku, Veber navodi kako nominativ često stoji kod *zakletvah* (2005: 21) te navodi primjer „**Bog i duša!**“

⁴ Veber Tkalčević, Adolfo. *Skladnja ilirskoga jezika*, I. izdanje iz 1859. pretisak Instituta za hrvatski jezik i jedikoslovlje. 2005. Zagreb.

4. 2. O vokativu

Vokativ je „padež zvanja“ (Veber, 2005: 21). Kako Veber navodi, može stajati onda „kada se netko zove po imenu“ (2005: 21) te navodi primjer „**Maro! uzmi iz sanduka haljine, koje hoćeš, pa se obuci, i idi u cèrkvu, a mi ćemo proso pokupiti i ostalo sve urediti.**“

Vokativ se koristi i onda „kada se od radosti, žalosti ili čuda uzklikne, al ujedno zazove tko kano svèdok toga ćutjenja“ (Veber, 2005: 21). Primjer koji se navodi je „**Evala caru i taste moj, kad je tako, ona je moja.**“

Osim toga, Veber kao zadnje o vokativu navodi i da, u narodnim pjesmama, može doći na mjesto subjekta umjesto nominativa, te kao primjer navodi:

„Lěpo ti je pod noć pogledati,

Gdě junaci rujno vino piju,

Medju njimi postidan Stojane;“ (2005: 21)

4. 3. O akuzativu

Veber u *Skladnji* navodi kako akuzativ koristimo za označavanje objekta prijelaznih glagola, a takvi glagoli akuzativ samo onda kada njihovo „ćinjenje prelazi na ćelu koju stvar“ (2005: 22), a inaće stoje u genitivu. O tome Veber govori nešto više u svojim napomenama o genitivu, no u ovome radu o tome neće biti rijeći s obzirom na to da rad govori samo o nekim padežima.

Neki neprijelazni glagoli imaju i prijelazno znaćenje te će onda zahtijevati i akuzativ objekta, a neki od takvih glagola koje Veber nabraja su: *spavati, snivati, plakati, klanjati* (2005: 21). Jedan od primjera koji navodi jest ova rećenica: „**Ako me sniš, prèverni uzglavnicu, da i ja tebe snim**“. Također, određeni neprijelazni glagoli koji dolaze uz neke prijedloge, poput *pre, ob, pro*, postaju prijelazni te ponovno zahtijevaju akuzativ objekta. Takvi su glagoli: *prespati, preskoćiti, obići, proći* itd., a to prikazuje na primjeru „**Tako je sědio na kobili jednako, a kad bude oko po noći, on zadrěma na kobili i zaspi, a kad se probudi, a on obkoraćio nćkaku kladu, pa sědi na njoj i dèrži ular u rukuh**“.

Naposljetku, Veber navodi i kako predikat objekta stoji u akuzativu, i to sa raznim glagolima, ali ponajviše s onima koji znače „*učiniti, imenovati, prozvati, izabrati* itd.“ (Veber, 2005: 23), a jedan je od primjera i rečenica „***Ostavi ju (ženu) tu, gdje je, a evo ja ću tebe učiniti čestita, što si me od nje izbavio***“. Kao napomenu navodi da su takvi akuzativi predikati objekta i to ako „mjesto dotičnoga glagolja uzme glagolj *biti* kano kopulu, a objekt ako metne kano subjekt u nominativ“ (2005: 23). To možemo vidjeti, navodi Veber, ako bismo na primjer rečenicu „***Marka zovu svadljivicu***“ pretvorili u rečenicu „***Marko je svadljivica***“. U toj rečenici se vidi kako je *svadljivica* predikat *Marku*. Također, ovdje ubraja i glagole koji znače „*dèržati, smatrati*“ (2005: 23), ali s njima se predikat stavlja i uz akuzativ s prijedlogom *za*, na primjer „***Tko nedèrži brata za brata, on će tudjinu za gospodara***“.

Također, u akuzativu se mogu naći i oblici „vrème na pitanje: *kako dugo što traje*“ (Veber, 2005: 23) te navodi primjer „***Sjajni mèseče! ti sjaš čelu noć po svem svētu, nisi li gdègod vidio takoga i takoga čovèka***“.

U akuzativu stoje i „mjere prostora i cijene kada se pita: *kako visoko, kako dugo, kako duboko, kako debelo, kako daleko, kako široko, kako skupo*“ (2005: 23). Veber navodi i kako se podrazumijeva da se imenice s glavnim brojevima od pet stavljaju u genitiv, a s brojevima do četiri u akuzativ dvobroja: „***Stigosmo naime za čas u Hrast, selo, koje stoji dva sata voznoga puta uz drum, idući iz Metlike u Novo mjesto***“ (2005: 23-24).

Glagoli *moliti* i *prositi* s akuzativom se mogu slagati na tri načina. Mogu stajati s dva akuzativa: „osobe, od koje se što moli, i stvari, koja se moli“ (Veber, 2005: 24). „***Molim te vodu i vode; prosim te kruh i kruha***.“ Mogu stajati i s akuzativom osobe, no tada se stvar s prijedlogom *za* stavlja u akuzativ: „***Komu domaćinu polovica čeljadi nemoli Boga za smèrt, a polovica za život, nije dobar domaćin***“, ali i onda kada se stvar izriče akuzativom, a osoba genitivom s prijedlogom *od*: „***Od Boga moli oproštjenje grèhah***“. Nadalje, Veber navodi kako glagol *učiti* zahtijeva dva akuzativa, odnosno **osobe** koju tko uči, i **stvari**, na primjer „***Učitelji uče gimnazijalnu mladež slovniciu latinsku***.“

Nadalje, Veber nabraja i neosobne glagole „*boli me, ide me, mèrzi me, svèrbi me*“ (2005: 24) te navodi kako i takvi glagoli zahtijevaju akuzativ: „***Boli vlahinju peta, da nečešlja vune***“. Osim tih glagola, glagoli *dopasti* i *zapasti* također zahtijevaju akuzativ.

Na samome kraju poglavlja o akuzativu, Veber navodi kako neki prijedlozi zahtijevaju akuzativ, ali u samome poglavlju o akuzativu ne navodi te prijedloge već je o njima riječ tek u

poglavlju o prijedlozima. Ti će prijedlozi biti prikazani u tablici kako bi bilo preglednije, te će uz same primjere prijedloga stajati i značenje i primjer⁵ rečenice koje Veber navodi u *Skladnji*.

Tablica 2. Prijedlozi uz akuzativ prema Veberovoj *Skladnji*

Prijedlozi	Značenje	Primjer
<i>kroz</i>	-	„ <i>Tane mu proleti kroz glavu</i> “
	protezanje čina u vremenu	„ <i>Kroz čele praznike nisam ništa radio</i> “
	sredstvo kojim se što postiže ili gubi	„ <i>Kroz svoga ravnatelja dobio sam službu</i> “
<i>niz</i>	nešto što biva, ponajviše s pojmom <i>stèrmine</i> , u smjeru „sgora dole“	„ <i>Niz goru stoji selo.</i> “
<i>uz</i>	čin se proteže „sdola gore“, ponajviše s pojmom <i>stèrmine</i>	„ <i>Uz vodu teško je plivati.</i> “

4. 4. O dativu

Dativ, prema Veberu služi za označavanje „obće *svèrhu*, iz koje što biva, te se metje, kada se naznačuje, da se *komu* što *daje* ili *uzima*“ (2005: 25). Također, Veber napominje kako je ovdje riječ o „množina glagoljah“ (2005: 25) koji, iako imaju mnoga značenja, ipak imaju jedno glavno značenje, a to je da se nešto daje ili uzima. Pa od takvih glagola navodi: „*dati, uzimati, braniti, zapovjedati, pomoći, vèrovati, zahvaliti, laskati, dolikovati*“ (1859: 25) itd., a kao jedan od primjera navodi rečenicu: „*Dadoh bratu knjigu*“.

Također, u dativu stoji osoba ili stvar kojoj se čini što na korist ili na štetu, na primjer „*Radi kao ni sebi ni svomu*“. Veber ovdje navodi i napomenu da se umjesto toga dativa češće rabi oblik akuzativa s prijedlogom *za*: „*Tko nije za se, nije ni za drugoga dobar*“.

⁵ Napomena: svi su primjeri preuzeti iz Veberove Gramatike.

Nadalje, Veber navodi dativ **cilja**, a glagoli uz koje takav dativ dolazi su glagoli: *biti, služiti, rabiti*. Kod takvoga se dativa u rečenicama navodi **osoba** kojoj **čin** donosi rečenični **cilj**. **Osoba** tada stoji u dativu, **čin** u nominativu, a **cilj** u akuzativu s prijedlogom *na*, a kao primjer navodi se rečenica: „*Ako slaže, laž mu na poštenje*“. U ovoj rečenici imenica **laž** je čin te stoji u nominativu, osobna zamjenica **mu** jest osoba te stoji u dativu, a cilj je izrečen imenicom **poštenje** koja stoji u akuzativu s prijedlogom *na*.

Dativom se označuje i osoba ili mjesto „komu teži čin glagoljah kretanja“ (Veber, 2005: 26), a odgovara na pitanje *kamo*. Na primjer, „*A kad mu je često čedo porodila, posla ljublu staroj majci svojoj*.“ Osim pitanja *kamo*, u napomeni Veber navodi i pitanja *gdě* (kod kuće) i *odakle* (od kuće).

Osoba će, navodi Veber dalje, stajati u dativu i kod **zakletve i prisege**, na primjer „*Tako mi smertne ure, koja me čeka i koja me nemože proći*“.

Dativ zahtijevaju i neki pridjevi koji samostalno ne izražavaju smisao, već im je potrebna imenica u dativu kako bi se misao nadopunila. Pridjevi koji zahtijevaju takav dativ su oni koji ponajviše znače da je „*što potrebno, koristno, ugodno, shodno, prikladno, slično, blizu, lako, ili ovim protivno*“ (2005: 27). Neki od pridjeva, koji znače da je *što prikladno*, pojavljuju se s prijedlozima, ponajviše s prijedlozima *na* i *za* s akuzativom. Neki od njih koje Veber navodi su **naviknut čemu i na što, nesgodan čemu i za što, nagnut čemu i na što, podoban čemu i na što, potreban komu za što...** (2005: 27)

Dativ zahtijevaju i neosobni glagoli poput „*činiti se, desiti se, dogoditi se, gaditi se, goditi se, hotěti se, nehtěti se, sbiti se, smučiti se*“ (2005: 29) i ostali: „*Sve joj (kraljevoj kćeri) se je činilo, da ju zove kralj*“.

Kada glagol *biti*, koji stoji ili sam ili s pridjevima, „*služi neosobno, zahtěva dativ osobe, i predikata njezina; makar se neizrazila osoba u izreci, pridavnik je uvěk neizvěstana*“ (2005: 30), na primjer „*Bolje je (čověku) i ranjenu nego ubijenu biti*“. Također, glagoli *trebati* i *netrebati* zahtijevaju dativ: „*Došavši u onaj, stnae razpitavati, komu treba pastir*.“

Na samome kraju poglavlja, Veber navodi i to da s usklicima „*blago, teško, jao, joj, vajmeh, kuku, lele*“ (2005: 30) itd. u dativu stoji **osoba koja što uživa ili trpi**, na primjer „*Blago meni, evo moga kuma, dati će mi dva ujma*“.

Poput akuzativa, i dativ se javlja s nekim prijedlozima, ali o njima piše u zasebnom poglavlju u *Skladnji*. U tablici ispod navedeni su prijedlozi koje Veber spominje te njihova značenja i primjeri⁶.

Tablica 3. Prijedlozi uz dativ prema Veberovoj *Skladnji*

Prijedlog	Značenje	Primjer
<i>k (ka)</i>	nešto se pomiče ili kreće prema čemu	„ <i>Poslah slugu k otcu.</i> “
<i>prama (prema)</i>	označuju se ista ili slabija svojstva nečega u odnosu na nešto drugo	„ <i>Sekula bijaše junak prama Sibirjanin-Janku.</i> “
	kretanje	„ <i>Od Kupe prama sjeveru dižu se bërda.</i> “
	dobitak ili šteta	„ <i>Prema glavi i otca po glavi.</i> “
<i>proti</i>	čin u neprijateljskom smislu	„ <i>Eugen krenu vojsku prot Turkom.</i> “
	protivljenje nečemu	„ <i>Da toga radi nedagrëši suprot zakonu.</i> “

5. UPORABA PADEŽA U GRAMATICI HRVATSKOGA JEZIKA

Silić i Pranjković o padežima u *Gramatici hrvatskoga jezika* govore u poglavlju „Sintaktičke službe i značenja padeža“. Padeži u navedenoj gramatici nisu definirani kao što su definirani u Veberovoj *Skladnji*. U *Gramatici hrvatskoga jezika* Silić i Pranjković (2007: 199) padeže dijele na **samostalne**, tj. **glavne** i **nesamostalne**, odnosno **kose**. Pri tome, navode kako su **samostalni** oni koji „nisu ovisni o drugim riječima u spoju riječi ili rečenici“ (2007: 199), a **nesamostalni** oni koji se ne uvode samostalno u spojeve riječi ili rečenice već „ovise o kakvoj drugoj sastavnici spoja riječi ili o članu rečeničnoga ustrojstva“ (2007: 199). Prema tome,

⁶ Napomena: svi su primjeri preuzeti iz Veberove Gramatike.

nominativ i **vokativ** samostalni su, a svi su ostali: **genitiv, dativ, akuzativ, lokativ** i **instrumental** nesamostalni padeži.

Kako su se u prethodnim poglavljima predstavili određeni padeži (nominativ, vokativ, akuzativ i dativ), tako će i u sljedećim poglavljima biti analizirani isti padeži iz *Gramatike hrvatskoga jezika*. Padeži koji će se iz navedene gramatike predstaviti su oba samostalna (glavna) padeža: **nominativ** i **vokativ** te dva nesamostalna (kosa) padeža: **akuzativ** i **dativ**.

Svi primjeri koji se navode u sljedećim poglavljima preuzeti su iz navedene gramatike⁷.

5. 1. *Nominativ*

Silić i Pranjković navode sljedeće: „nominativ vrlo često funkcionira kao glavna sastavnica imenskoga sintagmema“ (2007: 199) te navode primjere *jedan primjer, težak poraz, dvojica prijatelja, kolega Perić*... Također, nominativ može, u službi zavisne sastavnice pridjevskoga skupa riječi i to s poredbenim značenjem, dolaziti i uz neke pridjeve, a pridjevi koji se navode su: *uporan* (kao konj), *mlad* (kao rosa) te *žedan* (kao zemlja).

Primarna je „služba nominativa u rečenici **služba subjekta** (2007: 199), na primjer „**Mi** smo zakasnili“. Osim što u rečenici vrši službu subjekta, nominativ također često dolazi i u **službi predikatnoga imena**. Silić i Pranjković kao primjer navode rečenicu „On je **dobar čovjek**“ u kojoj je *dobar čovjek* predikatno ime u nominativu. Isto tako, može se javiti i kao **sastavni dio priložne oznake**. Primjer takve rečenice koji se navodi jest „Gladan je kao **vuk**“. Međutim, nadalje se navodi kako se takav nominativ može i posve osamostaliti te tada funkcionira kao iskaz, na primjer „**Pozor!**“, „**Vatra!**“ i slično.

Uz imenske riječi koje stoje u nominativu dolaze i atributi i apozicije: „**Moj** susjed nije došao“, „**I grad** Zagreb ima svojih problema“.

Silić i Pranjković posljednje za nominativ navode kako često služi i za različite vrste imenovanja te za to navode i primjere „*bijelo vino, sveti Ivan, hrast lužnjak, Ivan Petrović, hotel „Bijela ruža“, Jadransko more, Sjedinjene Američke Države*“ (2007: 200).

⁷ Silić, Josip i Pranjković, Ivo. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, 2. izdanje. 2007. Školska knjiga. Zagreb.

5. 2. *Vokativ (obraćanje)*

Već je navedeno, i u Veberovoj *Skladnji* i u *Gramatici hrvatskoga jezika* Silića i Pranjkovića kako se vokativ, uz prethodno spomenuti nominativ, ubraja u samostalne padeže, no Silić i Pranjković za vokativ ističu kako je to „najsamostalniji padež“ (2007: 200). Da je vokativ najsamostalniji padež pokazuje nam i to što ga smatramo rečenicom posebna tipa, a kao takva rečenica služi za **oslovljavanje sugovornika**. Prema tome, sličan je imperativu zbog toga što „cijelu rečeničnu perspektivu usmjeruje na drugo lice“ (Silić, Pranjković, 2007: 200). Vokativ se, kada je na početku ili na kraju rečenice, odvaja zarezom, a kada je unutar rečenice odvaja se zarezima, te se time također pokazuje njegova sintaktička samostalnost. Vokativ ima službu **pozivanja** na govorni čin, a to se naziva obraćanje te se tada može naći na početku, na kraju ili unutar rečenice. Primjeri koje autori navode su: „**Ivane**, reci što se dogodilo“, „Što ima novo, **prijatelju?**“, „Sve je to, **dragi moj**, već davno dogovoreno“.

Nadalje, govori se o tome kako unatoč svojoj sintaktičkoj samostalnosti, vokativ se uvrštava u suznačne riječi zbog toga što ne može zauzimati nijednu sintaktičku poziciju unutar rečenice. Njime se ne prenosi neka stvarna obavijest već „služi za uspostavljanje komunikacije, kao poziv sugovorniku da sudjeluje u komunikacijskome činu“ (2007: 200).

U nekim će se tekstovima vokativ pojavljivati umjesto nominativa u službi subjekta kako bi se postigao ritam. No, autori navode kako takav vokativ nema funkciju obraćanja te nije suznačan već samoznačan oblik pa se onda ne odvaja zarezom ili zarezima:

„Knjigu piše **care** od Stambola.

Misli jadan da je gorski **vuče**.“

5. 3. *Akuzativ*

U *Gramatici hrvatskoga jezika* navode se više vrsta akuzativa, objašnjava se njihovo značenje te za svaku vrstu Silić i Pranjković navode i primjere. Autori u *Gramatici*, poput Vebera, napominju da je akuzativ padež koji može dolaziti i dolazi s raznim prijedlozima, a oni su nabrojani uz primjere.

Ono što autori za akuzativ navode jest da je njegovo temeljno značenje granična direktivnost, odnosno „odnos među dvama predmetima u kojem jedan predmet, kakav njegov dio

ili prostor u njegovoj blizini služe kao cilj kretanja ili kakve druge aktivnosti vezane za drugi predmet“ (2007: 223). Nadalje se navodi kako se akuzativom prenosi obavijest o tome da se cilj uistinu i postiže, za razliku od dativa kojemu drugi predmet služi tek kao orijentir. Pri tome autori navode razliku u značenju kada se kaže *ići (k) šumi* u kojoj se pojavljuje prijedlog *k* koji stoji uz imenicu u dativu koja je samo orijentir kretanja, dok s druge strane izraz *ići u šumu* predstavlja stvarni odlazak u šumu, odnosno postizanje cilja. Zbog toga se akuzativ uzima kao padež izravnoga objekta, odnosno kao predmet „na kojemu se ili u vezi s kojim se obavlja kakva radnja“ (2007: 223).

Kao što je već i na početku ovoga poglavlja navedeno, autori ove *Gramatike* govore o različitim vrstama akuzativa s obzirom na njegove funkcije i značenja.

Jedan od njega već je spomenut, **akuzativ izravnoga (direktnoga) objekta**. Takav akuzativ dolazi kao dopuna prijelaznim glagolima te označuju „predmet koji je izravno uključen u radnju“ (2007: 223), na primjer *pisati pismo, graditi školu, nositi poštu, govoriti pametne stvari* i slično.

Sljedeća vrsta koja se navodi jest **vremenski akuzativ** koji je sličan vremenskome genitivu te se često može i zamijeniti njime, na primjer *ove noći / ovu noć, svakoga mjeseca / svaki mjesec*. Autori napominju kako oblik akuzativa može imati samo spoj riječi atributnoga, ne i apozicijskoga tipa, pa prema tome vremenski genitiv, navode autori primjer, *(Bilo je to) mjeseca svibnja* nije zamjenjiv vremenskim akuzativom. Dakle, nije pravilno reći ili pisati *(Bilo je to) *mjesec svibanj*. Također, vremenski se akuzativ može naći i u **pozdravima** te ni tada nije zamjenjiv vremenskim genitivom: *Laku noć!, Dobar dan!, Dobro jutro!*

Uz akuzativ izravnoga objekta i vremenski akuzativ, autori navode još tri vrste akuzativa: **akuzativ mjere, akuzativ s infinitivom** te **načinski akuzativ**. **Akuzativ mjere** „označuje količinu čega, odgovara na pitanje koliko je čega“ (2007: 223). Često je riječ o mjeri vremena, primjerice *kasniti tjedan dana* te takav akuzativ onda nije moguće zamijeniti oblikom u genitivu, odnosno, nije pravilno reći **kasniti tjedna dana*. Osim što se njime često označava mjera vremena, može se rabiti i kada je riječ o prostornim odnosima ili nekih drugih predmeta, tvari, koje se mogu mjeriti, a kao primjer navodi se: *(visok) stotinu metara, jednu milju (daleko), (popiti) čašu mlijeka* i ostali.

Konstrukcije u kojima se javlja **akuzativ s infinitivom** u suvremenome hrvatskom jeziku više nema te su stilski obilježene, stoga ih se često može pronaći u starijim tekstovima posebice uz glagol *(u)činiti*, na primjer *Grobnicu je za života činio iskopati*.

Posljednji akuzativ koji autori navode jest **načinski akuzativ** koji obično dolazi u frazeologiziranim konstrukcijama s prijedlogom, na primjer *Hodali smo **nogu pred nogu***. Autori napominju kako je riječ o „elipsi“ (2007: 224): *Hodali smo (**tako da smo stavljali**) nogu pred nogu*.

Nakon navoda i opisa pet vrsta akuzativa, u *Gramatici hrvatskoga jezika* govori se kako akuzativ dolazi s prijedlozima i to u različitim značenjima. Prijedlozi koji se navode mogu dolaziti i s ostalim padežima, no tada se razlikuju u značenju. Prijedlozi se u *Gramatici* navode u skupinama pa prvi niz prijedloga čine **kroz, niz, uz**, potom **na, o, po, u, mimo** te niz prijedloga **među, nad, pod, pred**. Prijedlog **za** objašnjen je zasebno.

Prijedlozi, njihova značenja te primjeri⁸, prikazat će se, kao i u poglavljima o padežima iz Veberove *Skladnje*, u tablici ispod.

Tablica 4. Prijedlozi uz akuzativ prema Silićevoj i Pranjićevoj *Gramatici hrvatskoga jezika*

Prijedlog	Značenje	Primjer
<i>kroz</i>	probijanje / prolazak jednoga predmeta s jedne strane na drugu stranu drugoga predmeta	„Jutros smo prošli kroz grad .“
	vremenska protežnost	„ Kroz noć je bolesniku uvijek teže.“
	mjera vremena (vrijeme koje treba proći da bi se što dogodilo)	„ Kroz jedan tjedan stići će i pismo.“
	način	„Sjeća ga se kao kroza san .“

⁸ Napomena: svi su primjeri preuzeti iz Silićeve i Pranjkovićeve Gramatike.

	uzrok	„ Kroz to uskoro zaratiše.“
	sredstvo / posrednik ⁹	„To su postigli kroz svoje poklisare. “
<i>niz</i>	usmjerenost kretanja (od gornje strane prema donjoj)	„Dugo smo šetali niz rijeku. “
<i>uz</i>	kretanje (od donje strane prema gornjoj)	„Žurio je uza stube. “
	blizina	„Stajao je uza zid. “
	socijativno značenje / značenje povezanosti ili nerazdruživosti	„Nastavit ćemo razgovor uz kavu. “
	način ¹⁰	„Sve mu čini uz inat. “
	vrijeme ¹¹	„Poslali smo im čestitku uz Novu godinu. “
<i>na</i>	cilj kretanja	„Izašli smo na ulicu. “
	cilj kretanja (apstraktni predmeti)	„Svaki dan ide na posao. “
	namjena	„Osuđen je na tešku robiju. “
	čin	„ Na smrt su ga pretukli.“

⁹ Autori navode kako je uporaba toga prijedloga u značenju sredstva obilježena, no manje je obilježena ako se kao sredstvo koristi kakav apstraktan pojam, na primjer: „Sve je to postigao **kroz lasku**“. Iako je manje obilježen, napominje se kako se u tome slučaju prednost daje besprijedložnomu instrumentalu: „Sve je to postigao **laskom**“.

¹⁰ Takvo se značenje, navode Silić i Pranjković, koristi u frazeološkim konstrukcijama (2007: 225).

¹¹ Vremensko značenje izrečeno prijedlogom uz(a) rijetko te je obilježeno kao zastarjelo (2007: 225).

	točno vrijeme kakva događaja	„Doći će na Božić. “
	mjera vremena (unaprijed određenu)	„Osudili su ga na godinu dana. “
<i>o</i>	kretanje (dolazi do dodira dvaju predmeta)	„Ima običaj lupati šakom o stol. “
	uzrok ili cilj	„Otimaju se o plijen. “
<i>po</i>	razlog / cilj kretanja (uz pretpostavku da se nešto dostigne i uzme)	„Pošalji Ivana po kruh i mlijeko. “
	vrijednost / cijena nečega	„Računala su po tisuću eura. “
<i>u</i>	cilj kretanja (direktivnost usmjerena prema unutrašnjosti čega)	„Ide svake nedjelje u crkvu. “
	vrijeme	„Kreće se u iduću subotu. “
	način (frazološke konstrukcije)	„Svi viču u jedan glas. “
<i>mimo</i> ¹²	kretanje (pokraj predmeta)	„Upravo su prošli mimo naš voćnjak. “

¹² Prijedlozi *na*, *o*, *po*, *u* i *mimo* imaju značenje koje je blisko akuzativnome značenju, odnosno dolazak na cilj ili realizacija kakve aktivnosti koja je vezana za određeno mjesto (2007: 225).

	usporedba	„Ne možeš mimo druge ljude. “
	izuzimanje	„Nije dobro raditi mimo sav ostali svijet. “
<i>među</i>	prostor / predmet kao cilj kretanja (okružen drugim predmetima)	„Sakrili smo se među brodove. “
<i>nad</i>	mjesto (koje se nalazi u gornjem dijelu) kao cilj kretanja	„Nagnuo se nad provaliju. “
<i>pod</i>	mjesto (koje se nalazi u donjem dijelu) kao cilj kretanja	„Podvio je noge pod se. “
	vrijeme	„ Pod noć se sve smirilo.“
	način (frazološke konstrukcije)	„To treba izbjeći pod svaku cijenu. “
<i>pred</i>	mjesto (koje se nalazi s prednje strane predmeta) kao cilj kretanja	„Sutra svi dođite pred školu. “
	vrijeme (prijevremenost)	„ Pred mrak je počela kiša.“
<i>za</i>	mjesto (koje se nalazi sa stražnje strane predmeta) kao cilj kretanja	„Sunce je zašlo za Medvednicu. “

	predmet / točka u kojoj se dotiču, sudaraju ili povezuju dva predmeta	„Odavno mu je zapela za oko. “
	smjer putovanja	„Sutra putujemo za Dubrovnik. “
	mjera vremena	„ Za mjesec dana smo ponovno ovdje.“
	vrijednost / cijena čega	„Kupio sam auto za tisuću eura. “
	namjena	„To je stroj za kemijsko čišćenje. “
	čin za / protiv nekoga	„Glasuje uvijek za / protiv liberale / a. “

5. 4. *Dativ*

U *Gramatici hrvatskoga jezika* susrećemo se i s nekoliko vrsta dativa. „Temeljno je značenje dativa **neograničena direktivnost** koji zapravo označava odnos između dvaju predmeta“ (Silić i Pranjković, 2007: 219). Takav odnos „pretpostavlja približavanje jednoga predmeta drugomu, i to tako da jedan predmet služi kao orijentir drugomu“ (2007: 219). Kao što je i u samome poglavlju o akuzativu navedeno, dativno i akuzativno značenje razlikuje se. Za dativno značenje autori navode primjere *ići šumi* ili *ići k šumi*, te za takve izraze ne mora značiti da će se u šumu zaista i ići, dok akuzativno značenje *ići u šumu* znači da će se radnja doista i dogoditi.

Dativ može stajati bez prijedloga, a s obzirom na značenje i funkcije razlikujemo više vrsta **besprijedložnoga padeža**.

Te su vrste, već spomenuti, **dativ neograničene direktivnosti**, odnosno **dativ smjera** koji nosi temeljno značenje: *približiti se požaru, prići susjedu, krenuti svojoj kući, okrenuti se prozoru...*

Sljedeći je **dativ namjene** koji označuje predmet kojemu se nešto namjenjuje. Takav dativ „dolazi uz glagole koji označuju davanje ili govorenje“ (2007: 219), na primjer: *pokloniti (haljimu) sestri, kupiti (što) sebi, poslati svojima; obećati ženi, reći svima* i ostali. Dativu namjene sličan je i dativ koji je u službi predikatnoga imena, a dolazi uz pridjeve ili priloge te označuje predmet na koji se

određeno svojstvo izraženo pridjevom ili prilogom odnosi (2007: 219), a to je prikazano u ovim primjerima: *(biti) sklon štednji, (biti) odan prijatelju, (biti) dužan susjedu...*

Dativ koristi ili štete navodi se kao vrsta dativa namjene. Taj dativ označuje „onoga kojemu se što čini s ciljem da mu bude na korist ili na štetu“ (2007: 220). Primjeri dativa koristi su sljedeći: *služba njegovu visočanstvu, Drago mi je!*, a dativa štete: *raditi njima na štetu, oteti slabima*. Dativu koristi ili štete sličan je „dativ koji dolazi uz usklične riječi“ (2007: 220) – **usklični dativ**: *Blago vama!*

Osim navedenih dativa, nadalje se nabrajaju **posvojni dativ**, **dativ interesa**, **dativ s infinitivom** te **emfatični dativ**. **Posvoji** je **dativ** onaj „kojemu je značenje blisko značenju posvojnih pridjeva“ (2007: 220), te su njima i zamjenjivi. Još se naziva i enklitičkim oblikom zamjenice. Autori navode i primjere posvojnih dativa: *Kako ti je zdravlje?, Gdje su mi naočale?, Bio je učitelj njihovoj djeci...*

Dativom interesa, odnosno **etičkim dativom**, pretpostavlja se da će se dogoditi ili da se neće dogoditi ono što se označuje dativom u interesu. Takva je uporaba svojstvena razgovornomu stilu: *Kako ste mi?, Da si ti meni živ i zdrav!, Jesi li ti svojoj mami sve pojeo?* i slično.

Dativ s infinitivom u suvremenome je jeziku rijedak, ali ako se pojavljuje, često je frazeologiziran: *Valja nam krenuti, Teško je biti samu, To je bogu plakati...* Dativ s infinitivom može također doći i u rečenicama kojima se izražava mogućnost, potreba ili nužnost: *Da je komu to bilo vidjeti!, Što nam je činiti?*

Posljednja vrsta dativa koju autori navode jest dativ koji se pojavljuje u kletvama, odnosno prisegama te kojim se „označuje onoga ili one na koje se zakletva odnosi“ (2007: 220), odnosno kome je namijenjena. Sličan je posvojnemu dativu, a naziva se **emfatični dativ**. Njegova je uporaba, kao i uporaba dativa interesa, svojstvena razgovornome stilu: *Majke mi moje!, Tako ti Bog pomogao!*

Osim što ga možemo upotrijebiti bez prijedloga, dativ može stajati i uz prijedlog. U standardnome se jeziku malo prijedloga slaže s dativom. Najčešće su to prijedlozi *k* i *prema*, a ostali prijedlozi poput *nadomak, nadohvat, nasuprot, usprkos* i *protiv* češći su s genitivom, iako se njihova uporaba preporučuje s dativom (2007: 220-221). U tablici će biti prikazani prijedlozi koji dolaze s dativom, njihovo značenje te odgovarajući primjer¹³ za svaki prijedlog.

¹³ Napomena: svi su primjeri preuzeti iz Silićeve i Pranjkovićeve Gramatike.

Tablica 5. Prijedlozi uz dativ prema Silićevoj i Pranjkovićevoj *Gramatici hrvatskoga jezika*

Prijedlog	Značenje	Primjer
<i>k(a)</i>	neograničena direktivnost (okrenutost prema nečemu ¹⁴)	„Svi su se okrenuli ka gradu. “
	vrijeme (približavanje vremenskom odsječku)	„ K ljetu je postajalo sve toplije.“
<i>prema (naprama)</i>	okrenutost / upravljenost apstraktnomu	„Tako se on ponaša prema svim gostima. “
	vrijeme (približavanje vremenskom odsječku)	„ Prema kraju godine sve su rjeđe navraćali.“
	usporedba (suprotnost)	„Bilo nas je pet prema dva. “
	usporedba (jednakost)	„Našao je djevojku prema sebi. “
	položaj / mjesto predmeta	„ Prema Ivanu sjedi Ana.“
<i>nadomak / nadohvat</i> ¹⁵	-	„Našli su se nadomak selu. “ „Brod je još bio nadohvat pogledu. “
<i>nasuprot (usuprot)</i>	-	„ Nasuprot školi nalazilo se kazalište lutaka.“
<i>unatoč</i>	-	„ Unatoč velikoj vrućini bili smo na igralištu.“
<i>protiv</i> ¹⁶	-	„To je učinjeno protiv izričitoj njegovoj volji. “

¹⁴ Autori također navode kako je u značenju okrenutosti, usmjerenosti, kretanja prema čemu prijedlog *k* zamjenjiv prijedlogom *prema*, a to pokazuju na primjeru: *Bili su okrenuti prema sjeveru*. No, prijedlog *prema* ne može se upotrijebiti onda kada se očekuje realizacija kretanja, na primjer, pravilno je *Svrćali su k nama*, a nepravilno je *Svrćali su prema nama* (2007: 221).

¹⁵ Prijedlozi *nadomak* i *nadohvat* istoga su značenja.

¹⁶ Autori za prijedlog *protiv* navode kako je u današnjoj uporabi posve neobičan.

6. USPOREDBA UPORABE PADEŽA U SKLADNJI I GRAMATICI HRVATSKOGA JEZIKA

Ono što se prvo primijeti kada se uspoređuju navedene gramatike jest to da Veber u *Skladnji* iznosi definiciju padeža te njihovu podjelu. U *Gramatici hrvatskoga jezika* Silić i Pranjković ne definiraju padeže već odmah navode njihovu podjelu te im je fokus na iscrpnome objašnjenju podjele. Veber, kao i Silić i Pranjković, navode kako su samostalni padeži nominativ i vokativ, a svi ostali: genitiv, dativ, akuzativ, lokativ i instrumental, nesamostalni (2007: 199). Silić i Pranjković navode i druge nazive za samostalne i nesamostalne padeže što kod Vebera nije vidljivo, pa su tako samostalni ili glavni i nesamostalni ili kosi.

Također, redosljed se padeža u obje gramatike razlikuje. U *Skladnji* su padeži poredani ovim nizom: nominativ, vokativ, akuzativ, dativ, genitiv, prepozicional i instrumental, dok su u *Gramatici hrvatskoga jezika* poredani u dvije kategorije: samostalni (glavni) padeži: nominativ i vokativ (obraćanje) te nesamostalni (kosi) padeži: genitiv, dativ, akuzativ, lokativ i instrumental. Vidi se kako su u gramatikama različiti nazivi za lokativ, no to nije jedini naziv koji se razlikuje (vidi: Tablica 1.).

Kada se uspoređuje uporaba padeža¹⁷, vidljive su sličnosti, ali i različitosti. Različitosti se ponajviše vide kroz različito nazivlje, no *Gramatika hrvatskoga jezika* uvelike je preglednija od Veberove *Skladnje*.

Tako, primjerice kada govore o **nominativu** svi se autori slažu kako je glavna služba nominativa služba subjekta, kako je riječ u nominativu dio predikatnoga imena te da riječima u nominativu mogu biti pridruženi pridjevi (Silić i Pranjković još navode i apoziciju). Također, sličnost se vidi i u tome da se, kako Veber navodi, nominativ može pronaći u zakletvama, a Silić i Pranjković navode kako nominativ može stajati samostalno. Iako takva uporaba nominativa nije slično objašnjena i navedena, kroz primjere u Vebera vidi se da takve zakletve mogu stajati samostalno. S druge strane, Veber se ponajviše fokusira na to uz koje glagole pojedini padeži dolaze dok je u *Gramatici hrvatskoga jezika* takvo navođenje rijetko. Ono što Silić i Pranjković dodatno navode, a ne možemo pronaći u *Skladnji*, jest to da je nominativ i sastavni dio priložne oznake te da ga koristimo u raznim imenovanjima, na primjer *Sjedinjene Američke Države*.

Kada je riječ o **vokativu**, obje se gramatike, iako je drugačije navedeno, slažu u tome da je vokativ padež zvanja (*Skladnja*), odnosno obraćanja (*Gramatika hrvatskoga jezika*). *Gramatika*

¹⁷ Napomena: u radu se govori o nominativu, vokativu, akuzativu i dativu.

hrvatskoga jezika detaljnije definira vokativ i navodi njegovu primjenu. U Vebera nećemo pročitati da je vokativ rečenica posebna tipa, što nam dodatno govori da ima sintaktičku samostalnost, te da je sličan imperativu. Iako je u *Skladnji* u primjerima vidljivo da se vokativ odvaja zarezom / zarezima, Veber to ne navodi kao što to čine Silić i Pranjković. Obje gramatike navode kako se vokativ može pronaći u starijim tekstovima te kako se vokativom oslovljava neka osoba. Također, u *Skladnji* se navodi da se akuzativ koristi i pri izricanju radosti ili žalosti, no Silić i Pranjković isto ne navode.

Iduća su dva padeža o kojima je bilo riječ nesamostalni padeži – akuzativ i dativ. Veber, Silić i Pranjković navode isto, odnosno da se **akuzativom** označuje objekt prijelaznih glagola te da je to stoga padež izravnoga objekta. Veber se, ponovno, ponajviše fokusira na iznošenje glagola s kojima se akuzativ slaže, no kod Silića i Pranjkovića to se ne navodi. Sličnost tih dviju gramatika je u tome što navode slična značenja akuzativa, no u *Gramatici hrvatskoga jezika* to je preglednije s obzirom na to da je akuzativ podijeljen na više vrsta koje su zasebno objašnjene. Tako u Veberovoj *Skladnji* nema traga nazivima **akuzativ izravnoga objekta**, **vremenski akuzativ**, **akuzativ mjere**, **akuzativ s infinitivom** te **načinski akuzativ**, ali bez obzira na to, u *Skladnji* se navode primjeri za vremenski akuzativ te za akuzativ mjere. Akuzativ mjere u Vebera odnosi se na mjere prostora i cijene, a u Silića i Pranjkovića na mjere količine i vremena. Obje gramatike navode kako akuzativ dolazi s raznim prijedlozima. U *Skladnji* su ti prijedlozi navedeni u zasebnom poglavlju o prijedlozima uz akuzativ, dok se u *Gramatici hrvatskoga jezika* u istome poglavlju iscrpnije navode svi prijedlozi i primjeri. Da su Silić i Pranjković opširnije opisali akuzativ i njegovu uporabu s prijedlozima vidi se u tome što se u Vebera neće pronaći prijedlozi tipa *na*, *o*, *po*, *u*, *mimo*, *među*, *nad*, *pod*, *pred* i *za*, već se navode samo prijedlozi *kroz*, *niz* i *uz* koji su spomenuti i u *Gramatici* Silića i Pranjkovića.

Naposljetku, riječ je bila i o **dativu**. Obje gramatike navode kako je glavna svrha dativa zbivanje. No, u *Skladnji* se glavno značenje dativa navodi glagolima „*dati*, *uzimati*, *braniti*, *zapovjedati*, *pomoći*, *věrovati*, *zahvaliti*, *laskati*, *dolikovati*“ (2005: 25) i slično, dok je u *Gramatici hrvatskoga jezika* svrha, odnosno značenje dativa navedena jednostavnije i to tako da je značenje dativa cilj, zbivanje, pripadanje, namjena i slično. Prema tome, kao i u slučaju akuzativa, u *Skladnji* nećemo moći pronaći različite vrste besprijedloznoga dativa. Odnosno, obje gramatike navode značenje dativa, no u *Gramatici hrvatskoga jezika* takva je podjela značenja preglednija jer navode **dativ neograničene direktivnosti** (dativ smjera), **dativ namjene**, **dativ koristi ili štete**, **usklični dativ**, **posvojni dativ**, **dativ interesa** (etički dativ), **dativ s infinitivom** te **emfatički dativ**. Veber također, poput Silića i Pranjkovića, navodi kako se dativ koristi pri izricanju koristi ili štete, cilja,

odnosno kretanja, kod prisega i zakletve te kod uslika. Slično kao i kod akuzativa, prijedlozi uz dativ u *Skladnji* nabrojani su tek u poglavlju o prijedlozima, a navedeni su samo *k, prema, proti*, dok Silić i Pranjković uz ta tri navode i „*nadomak, nadohvat, nasuprot, usprkos, unatoč* i *protiv*“ (2007: 222). Razlika je u prijedlogu *protiv* jer Silić i Pranjković smatraju da je u suvremenome jeziku neobičan, a Veber ga pak navodi kao jedan od tri glavna prijedloga koji dolaze uz dativ.

7. ZAKLJUČAK

Predmet je ovoga rada bilo iznijeti biografiju Adolfa Vebera Tkalčevića te detaljnije predstaviti njegovu *Skladnju*. Također, rad se nadalje bavio uporabom padeža nominativa, vokativa, akuzativa i dativa tako da se prvotno govorilo o uporabi navedenih padeža prema Veberovoj *Skladnji*, a potom o uporabi istih padeža prema *Gramatici hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* Silića i Pranjkovića. Isto tako, cilj je rada, osim predstavljanja biografije Vebera Tkalčevića i detaljnijega prikaza *Skladnje* bila i usporedba uporabe padeža u navedenim gramatikama.

Promatranjem uporabe padeža u ovim gramatikama može se zaključiti kako obje gramatike donose detaljan i iscrpan prikaz, iako je ipak *Gramatika hrvatskoga jezika* detaljnija, preglednija i jednostavnija s obzirom na to da je pisana suvremenim standardnim jezikom. Iako obje gramatike o padežima navode slična značenja i uporabu, postoje i različitosti ili značenja i uporaba koje nisu navedene u Veberovoj *Skladnji*. Iako je Veberova *Skladnja* bogata prikazima, primjetno je kako je dosta neorganizirano i nepregledno napisana. Također, obje gramatike uz značenja samih padeža navode i primjere. No, ponovno, u *Gramatici hrvatskoga jezika* takvi su primjeri jednostavniji za razumijevanje te su navedeni unutar rečenice ili sintagmatskih struktura, dok Veber više naglasak stavlja na same rečenice i glagole uz koje pojedini padež dolazi, ali ne i na njihovo objašnjenje. Veberova *Skladnja* prikaz je uporabe padeža u devetnaestome stoljeću, dok u Silićevoj i Pranjkovićevoj *Gramatici hrvatskoga jezika* njihova je uporaba bliža suvremenijem jeziku.

Obje su gramatike vrijedne proučavanja jer se u njima može promatrati napredak i razvijanje jezika. *Gramatika hrvatskoga jezika* trebala bi biti na policama svakoga gimnazijalca ili kroatista s obzirom na svoju jednostavnost i jasnoću, i to ne samo kada je riječ o uporabi padeža, već i zbog toga što proučava fonologiju, morfologiju, sintaksu, ali i funkcionalne stilove hrvatskoga standardnog jezika.

8. LITERATURA

- Andrić, Nikola. 1906. „Književni rad Adolfa Vebera“, u: *Jezikoslovne rasprave i članci*.
- Ham, Sanda. 2006. *Povijest hrvatskih gramatika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Hudeček, Lana. 2006. „Nova gramatika hrvatskoga jezika (Josip Silić; Ivo Pranjković: Gramatika hrvatskoga jezika)“ *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, vol. 32, br. 1, str. 379-382. <https://hrcak.srce.hr/9497>. Citirano: 24.08.2024.
- Jagić, Vatroslav. 1982. „Primjetbe k našoj sintaksi s gledišta sravnjujuće gramatike“, u: *Polemike u hrvatskoj književnosti. Knjiga III*.
- Jonke, Ljudevit. 1964. „Tragedija Adolfa Vebera Tkalčevića“, u: *Književni jezik u teoriji i praksi*. Zagreb: Znanje.
- Katičić, Radoslav. 1986. „Lingvistički argumenti u Jagićevoj polemici s Veberom“, u: *Jagićev zbornik*. Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta. Zagreb.
- Matešić, Mihaela. 2006. „Gramatika jezične suvremenosti, Josip Silić i Ivo Pranjković, Gramatika hrvatskoga jezika (za gimnazije i visoka učilišta), (Školska knjiga, Zagreb 2005.)“ *Fluminesia*, vol. 18, br. 1, str. 141-147. <https://hrcak.srce.hr/17019>. Citirano: 24.08.2024.
- Oraić, Ivana. 2005. „Skladnja Adolfa Vebera Tkalčevića (Adolfo Veber Tkalčević, Skladnja ilirskoga jezika, za niže gimnazije)“. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, vol. 31, br. 1, str. 547-550. <https://hrcak.srce.hr/9810>. Citirano: 24.08.2024.
- Pranjković, Ivo. 1993. *Adolfo Veber Tkalčević*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti FF Sveučilišta u Zagrebu.
- Pranjković, Ivo. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/pranjkovic-ivo>. Citirano: 24.08.2024.
- Pranjković, Ivo. 2006. „Adolfo Veber Tkalčević i njegova *Skladnja*“, u: *Filološki vjekopisi*. Zagreb: Disput.
- Rogač, Romana. "Neosobna rečenica u Vebera i suvremenoj literaturi." *Hrvatistika*, vol. 5., br. 5., 2011, str. 25-34. <https://hrcak.srce.hr/81692>. Citirano: 23.08.2024.

Silić, Josip. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/silic-josip>. Citirano: 25.08.2024.

Silić, Josip i Pranjković, Ivo. 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*, 2. izdanje. Zagreb: Školska knjiga.

Veber Tkalčević, Adolfo. 2005. *Skladnja ilirskoga jezika za niže gimnazije*. Pretisak izdanja iz 1859. godine. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.